

Snapphanarna i Bohuslän

Ur boken Snapphanar och andra i gamla tiders Bohuslän

Utgiven 1969 Av Sven Rydstrand

Under den s.k. Gylldenlöwefejden, som började i Bohuslän år 1675 och pågick ända till 1679, härjade en mängd snapphanar i vårt landskap. De kallades ibland även för fyrörer, och säkerligen bestod de till största delen av avdankade bönder, som av norska försågs med vapen och krut. De flesta snapphanarna höll till i skogarna runtom Uddevalla, där befästningen Skansen var deras centrum. Enligt tillgängliga uppgifter skall det ha funnits ca 400–500 registrerade snapphanar år 1678. Det troliga är dock att deras antal var betydligt större, kanske det dubbla, ty det var inte så lätt att räkna alla som höll till i skogar och otillgängliga bergsgrottor. I Grinneröds socken bodde deras anförare, kaptenen Olof Lätt, men eljest fanns det snapphanar i nästan varje socken, vilket framgår av domböckerna. Och bland de på 1680-talet anklagade som snapphanar fanns det både länsmän och nämndemän.

Några uppgifter om kriget och krigshändelserna finns det inte i domböckerna före år 1680. För år 1675, då Gylldenlöwefejden började, är dock följande anteckning gjord i Sunnervikens dombok:

Uti månaden okt. detta år 1675 var lyst och beramat ting uppå Sotenäs, Sörbygdens och Tunge härad samt Lane skiberie, varest å de rätta tingsställena häradshövdingen med nämnden sig infunno men av allmogen ingen var tillstädes, som något vid rätten hade att beställa och utföra, eftersom de av inkommande krigsbesvär voro blevne förhindrade.

Härav kan man ju nogsamt läsa mellan raderna, vilka fruktansvärda händelser, som utspelades vid det danska överfallet. De belyses efter 1680 av domböckerna, varav några utdrag här skall göras.

Vid det häradsting som år 1680 den 21 juni hölls på gården Valla i Tossene socken på Sotenäset, förekom bl. a. följande ärende:

Länsmannen instämt Christen Hansson i Askum för begånget lägersmål med konan Märta Esbjörnsdotter, vilken man nu står här inför rätten. Nu framkom Christen och tillkännagav att de danske togo honom ut för hans förseelses skull till kungens tjänst av Danmark för knekt, såsom ock tvingade honom med järn, såväl som fadern till Christen. Härpå framvistes en attest av herr pastoren Helge Willumsson att det sant var.

Märta Esbjörnsdotters man Christen Svensson framsteg så inför rätten och berättade att när hans hustru blev besoven, då var han ock utskrivnen under Kronan i Dannemark under kriget år 1676, och när nu emellertid Märta haver sig försett, haver länsmannen Anders Carlsson, som den tiden tjänade fienden, tagit alla de fattiga medel, som Märta ägde för sådana böter, vilket bevisas av en sedel av Märtas fader, Esbjörn i Askum, som belöper på 5 1/2 riksdaler, dessutom sådde han en åker i hennes bästa gärde, samme länsmän, som sedan for bort från landet med fienden.

Så inkallades Märta Esbjörnsdotter och hon berättade att länsmannen Anders Carlsson tog då allt vad hon ägde, både litet och stort, förmente alltså nu bliva för hennes böter fri. Märtas man Christen Svensson bad för sin hustru att hon för sitt brott måtte tillgivas och slippa med de böter, som länsmannen då under fienden i kriget tagit haver, så vill han taga sin hustru till nåder och äkta igen.

Hur det emellertid gick, berättas inte.

Det fanns snapphanar även på Stångenäset. Vid sommaringet på den gamla gästgivaregården Broberg i Bro socken år 1680 skrevs nämligen följande belysande protokoll:

Länsmannen hade instämt konan Marit Andersdotter från Häller i Bro socken för lägersmål, begånget nu i kriget med en Fyrör eller Snapphane under de norske, Jonas kallad, barnfödd i Tanum, och förrän han fick hennes vilja lovade han henne äktenskap, vilket nämnden såväl som allmogen betygade sant vara. Och i förlidet år före påska fick Marit tvenne drängebarn, Jon och Lars, och nu i förlidet år for Fyrören bort, när de norske reste härifrån, och sedan haver hon inte hört något av honom.

Alltså förmenar rätten att hon, Marit, ej mera haver av honom att förvänta. Ty dömdes konan Marit för sitt begångna lägersmål med fyrören att plikta efter Sveriges lag och giftermålsbalkens tredje kapitel 20 daler silvermynt.

Även bonden Gunnar i Finsbo, Lyse socken, synes under kriget, ha verkat som snapphane, ty han angav sina grannar för fienden, och han har synnerligen väl reda på vilka oxar och hästar, som fienden förde med sig till sitt läger. Följande protokoll, som skrevs vid häradsting på Broberg den 19 november år 1683, har ett visst intresse:

Efter publicerat ordinarie häradsting klagar Gunnar i Finsbo över sin granne Tollf Trulsson ibidem, för det att han haver slagit honom över ryggen med en påk och kallat honom för en tjuv, för det att han körde om aftenen in sin havre, föregivandes att Tollf varit i hans havre, eftersom havren var för honom bortstulen.

Tollf Trulsson tillstår sig fuller hava slagit honom med en hasselkäpp, efter han honom hade skällt för en oxetjuv och hästetjuv och blodhund, jämväl stundeligen honom med en onyttig mun överfallit.

Gunnar säger att han tagit penningar både för Ottos i Löken och hans, nämligen åtta kronor. Tollf vidgår sig fuller hava fått fyra kronor för sina oxar, dem fienden med deras tagit hade och till lägret fört, dit Tollf gick efter sina. Gunnar säger här inför rätten att Tollf inte hade några oxar i lägret, utan att en hörde Otto i Löken till, och en var hans, och en var Anders i Löken, för vilka Tollf fick penningar och jämväl tillägnade sig en grå häst, som fienden sig efterlämnade. Detta tillstod Tollf sig ha gjort men sade att fienden tillägnade sig hans häst och lämnade denna i stället. Voro så när att taga även honom, som han säger, och att Gunnar skall honom skällt hava på kyrkovägen för skälmeri och tjuveri, som han haver tre oskylla hustrur till vittne på.

Länsmannen säger att Gunnar klagade över sin granne, att han skall honom med hugg överfallit, men intet syntes på honom. Såg heller intet tecken att några rågkrappar eller havretravar skulle vara borta.

I Lane härad synes snapphanarna ha varit mera förslagna, då de till och med kunde röva bort kyrkklockor, vilket framgår av följande protokoll, som skrevs vid häradstinget på gården Berg i Herrestads socken den 25 juni 1680:

Kronans länsman lät framföra den ertagne snapphanen Joen Ersson i Fagerhult, som befallningsmannen berättade hava efter hans höga excellens herr fältmarskalkens och guvernörens muntliga order fasttagit och nu till tinget låtit hitföra, och som han av länsmannen anklagas för att hava varit med fienden några gånger in över gränsen på

Edevägen. För det andra går ett rykte om honom om Ryrs klocka på den svenska sidan, att han skulle varit orsak till att hon blev av fienden borttagen. Och dessutom höll han sig i förlidet år in under fienden, medan vår armé stod i Uddevalla. Nock haver Joen Ersson i förlidet år om påska tagit en soldat, som ville rymma under överste Järnschölds regemente, och fört till fienden på Skansen i Uddevalla.

Här till vederståls talan mötte Joen Ersson och säger att soldaten vid namn Nills Börgesson, född på svenska Ryren, var kommen till Börge på Listaskogen. Då han hade varit sex eller sju dagar hos Börge, skickade Börge i Listaskogen och soldaten Nills Börgesson bud till Joen Ersson, då han var hemma i Fagerhult och bad Joen Ersson att komma till Listaskogen, som var annandag Påska, och då bad soldaten Joen att han ville följa med honom till Skansen. Då följde han med till Espered, litet ifrån Uddevalla. Joen Ersson gick åt Skansen för honom, men soldaten blev kvar.

När Joen kom tillbaka och hade givit honom an för kommandanten Swen Skoug, då sade kommandanten: Jag skall låta hämta upp dig, som intet förr har fört honom hit, eftersom han nu så länge har gått och sett sig omkring. Då Joen Ersson genast gick efter honom allena och kom åt Esperöd tillbaka, då var soldaten gången därifrån. Då sökte Joen efter honom och fick så bud ifrån Listaskogen att soldaten Nills var ditkommen. Så gick han dit och tog honom och förde honom till Skansen. Då sade han att han var soldat, men länsmannen beviste det över, att de visste först han att han var soldat.

Än tillspordes denne Joen Ersson om han hade varit med snapphanekaptenen Olof Lätt eller de andra snapphanarna i Fräkne, vartill han högeligen nekade, såsom hela nämnden och allmogen betygade att denne Joen Ersson hade de aldrig sett gå med ett gevär. Joen Ersson lät ock uppläsa en attest, given av våra svenska kunskapsmän, boendes i Väne härad och Vassända gäll, och av dess innehåll kan erfaras, att de hava brukat denne Joen Ersson jämte sig till kunskapsman, att giva dem kunskap, som de i samma attest yttermera betygat.

Än blev i rätten uppläsen en skottmålsskrift eller suplik, som denne Joen Erssons grannar och sockenmän hava utgivit, daterad Uddevalla den 23 april 1680, och då satt denne Joen Ersson på Bohus slott, när detta vittnesbörd blev givet till välborne herr kommandanten på Bohus, vari de betygade att han aldrig varit en snapphane eller någon tid brukat gevär emot kronan Sverige eller dess folk, men alltid gått med en liten käpp i handen.

Landsgevaldigerns son, Amund Joensson, bekänner att denne Joen Ersson skaffade dem fast en skogs- och kyrkotjuv något före kriget, vilken de aldrig kunde få fast, men vilken sedan blev hängder vid Grinneröds kyrka på Rättareplatsen

Och nu i krigets begynnelse, när de norske låg i Vänersborg, då var landsgevaldigern Joen Christophersson på sin gård i Fräkne, och som detta påstod, då kom Joen Christophersson till denne Joen Ersson. Då ledsagade han honom förbi fienden till hans gård på Dalsland, varför han ännu i denna dag talar allt gott om honom.

Än bevistes, som Joen Ersson själv också nu vedergick, att han tvenne gånger följde med Gunmarks drängar upp till Kubro, vilka tjänte som kunskapsmän hos kommandanten Swen Skoug på Skansen i Uddevalla att hålla sig skyddade här i skogarna. Eljest bekänner denne Joen Ersson att han var av kommandanten befalld att gå upp till gränsen med en kommandantens dräng, kallad Kåröds Oluf, född på Ryren, som länge haver tjänat hos de danske. Då gjorde de intet annat än tvingade folk efter mat, berättade han.

Vad sig anbelanger om Ryrs kyrkklocka, som är bortrövad av fienden vilken var nedersänker i en sjö, kallad Skottesjön, vid den svenska Ryrs kyrka, så berättade Joen Ersson att en svensk bonde, Lars Tommesson i Forsbol i Ryrs socken var fången på Uddevalla skans samt ifråntagen av fienden allt det han ägde, och medan han satt fast, följde han i sitt fängelse med fienden bort till sjön och upptog så klockan och förde den till Skansen. Så slapp han lös ur sitt fängelse.

Eljest bekänner han att han tog sig fara för den soldaten, som han förde till Skansen, och därför höll denne Joen sig undan och tordes ej bliva hemma vid sitt hus, den tid då vår armé nu sist stod i Uddevalla.

Framställde sig till löftesmän för denne Joen Ersson hans gårdsboe Engelbrekt Persson i Fagerhult och hans broder Nills Eriksson, vilka länsmannen togo i hand att de skulle skaffa denne Joen Ersson till ståde, om någon skulle kunna på något sätt eller annat hava något att tala för det han haver varit angiven för.

Blev ock avsagt att denne Joen Ersson med hjälp av Tore i Skråröd skall nu eftersöka och få fast de tvenne Gunmarks drängar, och för det samma vill rätten tillse och hjälpa dem till det bästa.

Vid läsningen av detta mål märker man att ingen dom blev avsagd. Karl XI hade nämligen bestämt att vad som i kriget hade passerat, det skulle man kunna berätta om, men ingen skulle kunna dömas därför. Men Gunmarks drängar var tydligen också snapphanar, som skulle ställas inför rätta och förhöras, om de kunde infångas. Så har dock uppenbarligen inte skett, eftersom inget protokoll finns därom.

Vid samma ting förekom även följande ärende, som berättar om förhållandena invid Uddevalla under Gylldenlöwefejden:

Framsteg för rätten löjtnanten Gert von Fredens tjänare, Börje Håkansson under välborne ryttmästare Apelbergs kompani, som hade instämt för okvädningsord de bönder i Utby, Oluf Rassmusson, Joen Olufsson, Amund Tordsson, Håkan Joensson, Anders Andersson och Jöns Larsson, alla hemma i Utby, vilka hava skällt de i Torsberg boende åborna, som ingen nämndes vid namn i fem hela gårdar, vilka äro skyllda för att varit mördare och att hava varit falska emot Sveriges krona. Allt detta bekänner denne Börje hava hört med hans kamrat Lars Björck, som nu icke var tillstädes.

Utby män säger att trätan är yppad i det Torsbergs folk, som är anslagne löjtnanten till hemvist, haver löjtnanten skickat sina lastar till Torsberg, då hava de släppt hästarna i ängen. Och som Utby gårdar hade fälles mark med Torsberg, där intet stänge var emellan, så kom hästarna in uti Utby åkerjord och gjorde så någon liten skada i några dagar efter varandra. Då togo Utby män hästarna i hus, och tillföre hade de i Utby fått en sedel av löjtnanten att hästarna inte skulle komma dit, utan bönderna i Torsberg skulle sköta hans hästar. Då mötte Utby män löjtnantens tjänare på vägen, men löjtnantens tjänare tog sedeln ifrån dem och red till Uddevalla till löjtnanten. Då befallde han honom rida genast ut till hästarna, och tvistas nu å bägge sidor om de hade fått sedeln, förrän hästarna blev intagna, då löjtnantens tjänare kom till Utby och tog hästarna igen, som voro insatta, för att de hade gått i deras åkrar och äng. Då sade Utby män till löjtnantens tjänare, att de i Torsberg hava gjort som skälmar alltid emot oss. Då svarade tjänaren att de säga detsamma om Eder. Då svarade Oluf i Utby: "Fanen fare i dem! De hava varit kungen i Sverige falska." Oluf

Rassmusson svarade att hans ord sålunda föll: "Då skall de intet föra oss över att vi hava fört fienden över på konungen och Sveriges folk och slagit dem ihjäl, och 24 man måste mista livet". Vilket Utby bönder hava efter Torsbergs bönders egen bekännelse.

Per Andersson i Torsberg berättade att anno 1677, den tid då Uddevalla slag stod, då kom det två stycken ryttare och en soldat till honom och hans grannar, och de voro av fienden förvända, så att de ej kunde komma tillbaka till deras trupper. Då kom Gylldenlöwes tjänare ridandes, och då sköt han den ene ryttaren ihjäl, och den andre kom till skogs med soldaten. Om aftonen kom soldaten dit igen och var inne hos Anders i Torsberg och fick mat där. Gick då därmed ut. Och om morgonen därefter kom Långe-Lasse, en landsgevaldiger under de norske. Han red förbi gården och ut till några folk, som gingo och skuro på åkrarna. Så kom han tillbaka igen till en kölna och fann där den svenske soldaten, som han genast högg av huvudet. Gick så in i stugan hos Anders och ville hava hans gods. Då kom en in i stugan och sade till Lars att soldaten vill löpa till skogs. Då gick Långe-Lars ut och högg halsen av honom. Medan Långe-Lars var inne efter gedset, då stod Anders Hwit vakt, och som denne Anders Hwit inte mötte, ty uppsattes detta mål till nästa ting.

Ärendet förekommer dock inte mera, och några domar fälldes sålunda inte heller här. Att emellertid en del snapphanar och andra underrättelsemän hos fienden blev avrättade, därom vittnar följande notis i Lane härads dombok från marstinget 1680:

Proponnerade befälningssmannen i rätten att en ny lagrättsman bör antagas efter Per i Normanneröd, för medelst kunskap han bragte till fienden och därför blev upphängder, och nu i dess ställe igen föreställde Jacob Larsson i Hjälmhult.

Det var alltså 1679 som bonden Per i Normanneröd blev avrättad för att han höll sig väl med sina gamla landsmän norskarna.

I detta sammanhang är även följande notis av stort intresse. Den är hämtad från samma ting i Herrestad år 1680:

Framkom den förrige länsmannen Nills Eskilsson i Rotvik, som tillsporde nämnden och menige allmoge om sitt förhållande i nu sist förlupna krig med skatters och kontributioners indrivande, om han skulle hava understått sig att mera av allmogen uppbära än honom order givet var, varpå nämnden och allmogen svarade att de inte veta honom hava sådant begått, och de i allo måtto hava honom ett gott och ärligt lovord i sitt förhållande. – Dessutom betygades av hela allmogen att han mycken vedervärdighet av de norske hava utstått, suttit i järn och bojor, för det han intet haver velat allmogen så illa traktera, som de velat hava.

Eljest var det många som arbetade för danskarna i Lane härad under Gylldenlöwefejden. Vid häradstinget på gården Berg i Herrestad den 2 nov. år 1681 framkom det en hel del. Därom bär följande protokoll vittnesbörd:

Ryttaren Per Rask under välborne major Muhls kompani anklagar nu skjutsskaffaren Oluf Engelbrektsson i Bön, Bokenäs socken, som skall hava förfört för fienden bemalte ryttares svärfader, vars hustru, Kerstin Jonsdotter, som hade inne en del lånegods, vilket tillhörde Per Rasks hustru med tvenne bröder, och de inlägger så en attest i rätten av tre vittnen, vilka tillstå och bekänna, att skjutsskaffaren Oluf följde med partiet av Uddevalla skans, då de togo samma arv bort, som var fyra stycken kor och en säng kläder och vad som eljest efter ringa förmåga dem tillhörde. Ryttaren Per Rask begärde än ytterligare för sina vittnen över Oluf Engelbrektsson. Framkom så Nills på Stora Högen, som skulle vittna, vilken blev av svaranden driven, i det Oluf säger, Nills förmeddelst en ko dem haver varit emellan lovat att draga honom efter.

Påske Nillsson i Legene vittnade att en natt anno 1676 fyra dagar efter midsommar kom till honom två stycken ryttare ridandes, sägande sig vara av de danske skärbåtsfolk och ville till Skansen i Uddevalla, varför de bad honom visa sig vägen. Följde dem så litet ifrån gården. Då fick han se var de partier låg. De följde med hela partiet till Bengts på Huset. Där upptogo de en sedel och uppläste något om något svenskt gods, som fanns i Lingärde i Bokenäs, nämligen fyra stycken kor, och därmed foro de till Lingärde och tog dem. Och vet Påske intet mera att säga om Oluf Engelbrektsson.

Lars Joensson i Foss vittnade att han med de andra från Bokenäs socken mötte skjutsskaffaren Oluf Engelbrektsson i Bön uti Torsberg en afton, då de skulle gå och arbeta på Uddevalla skans. Då sade Oluf Engelbrektsson till dem att när de kommer in på Skansen så skall de angiva allt svenskt gods som finns. "Nej", sade Lars, "gör inte det. Och när de kommo in, angav Oluf Engelbrektsson detta för en officerare.

Rätten tillsporde Lars om han blev hotad eller tvungen för att angiva det, då svarades att han det godvilligen framsade.

Vederparten exiperar emot Rask, emedan han ingen fullmakt haver ifrån sin svärfader. Alltså vill han intet svara i detta mål, förrän Per Rask visar sin fullmakt.

Blev så av rätten av sagt att Per Rask icke blott skaffar sig fullmakt utan ock höga överhetens tillstånd att denna sak må upptagas och avdömas, helst emedan sådana det förefinnes igenom vår allernådigste konungs förbud, att allt vad i kriget passerat, det skall vara upphävt.

Ärendet förekom inte mera vid tinget.

Vid Svinesund var två tullare och gästgivare snapphanar under Gylldenlöwefejden och även senare. Därom berättar 1685 års dombok för Norrviken följande:

För rätten blev uppläst den förrymde tullaren vid Svinesunds, Anders Anderssons, suplick av dato 14 oktober 1685, varpå blev utropat bland allmogen som nämnden om denne förrymde Anders Anderssons förhållande. Då bevittnades av dem att han med sin bror i förlidet krig tjänte under de norske, och nu åter i det sista repturet anno 1683 rymde de bägge över igen.

Varföre bevittnade nämnden med menige allmoge, att dessa och andra flera sådana om något skulle påkomma är o de största skadefoglar och de böra därför intet få någon nåd.

Vad sig anbelangar om den reparation av gästgivarehusen i Svinesund, som denne Anders Andersson och hans hustru av egna medel bekostat, är av hans nåde generalguvernören recolverat, att Anders Anderssons hustru, som svensk är infödd, skall med små barn till godo njuta 50 daler silvermynt, men Anders Anderssons anpart vara förbruten, och detta likmätigt med kungl., majestäts allernådigst därom utgångne plakat, att hustrun, sådana mal ej ar skyldig att betala för mannens brott.

Om hur rått Gylldenlöwe härjade vid saltverket i Starekilen vid Strömstad 1675, därom berättar ett tingsprotokoll från Norrviken år 1683 följande:

Kamreraren välbetrodde Anders Holst igenom kungl. kammarkollegie ankomna observationer proponerade i rätten, vangenom kungl. majestäts saltverk i Starekilen är avblevet, som kostat många penningar. Varpå svarades av nämnden och samtliga allmogen, att först i kriget, då de norske inkommo, blev saltmäster Hans av fienden tagen och bortförder. Lät ock Gylldenlöwe med skutor borttaga alla järnpannorna med en del av husen, som fördes åt Norge till hans grevskap Tönsberg och där uppsatta, varest bemälte saltmästare ock blev brukader till att koka salt för Gylldenlöwe och intill dess han kort före freden dödde. Och de

övriga husen, som icke blev bortförda, avbrände och ruinerade fienden, så att där intet blev över mer än några förfallna väggar utan tak.

Detta samma framstod pastoren herr Per i Skee och bevittnade allt i sanning vara, och att de nära omkringliggande öboer voro ditdrivna för att nederriva bemälte hus och pannor, att skaffa i skutorna, vilka det allt bortförde, som bemält är.

Item framstod Anders Larsson på Saltön, som den tiden tjänte som skjutsrättare, och bekänner att han måste för fiendens stränga order utdriva bemälte öbor och icke allenast nederriva bemälte hus, men han måste taga dem tillika med pannorna och inskeppa i bemälte skutor, som det allt bortförde.

Än framstod Trulls på Hwalön av Kville socken och bevittnade att han anno 1675 förrän fienden inkom var med sin skuta till bemälte saltverk, fraktat av befallningsmannen Anders Gietebock, och tog där de blypannor, som där voro och förde till Marstrand, som proviantmästaren Tönnes Dittmars och kapten Cavuns kvittens utvisar på hur många pund av dato Marstrand den 2 september anno 1675.

Om hur det gick till i Tanums socken, då fienden kom dit och började uppbränna gårdarna, berättar följande protokoll från häradstinget på Hede i Tanum den 14 januari år 1680:

Kom för rätten hustru Elsa i Utäng av Tanums socken, barnfödder i Kongälv, som hade instämt Eric Persson i Rogstad för fyra sölvskedar och 20 riksdaler i penningar. Tillkom Mauritz broder ock sex riksdaler och Mauritz Elsa fyra riksdaler och sölvmaljor en halv riksdaler, som han gömde, och klageligen angav hurusom hon var fången av de norske anno 1677 och förd till Dannemark. Hennes man var Oluf Toresson, som gjorde då i ofreden kunskap till de våra, var då förr undan kommen till Bohus, varest han död blev.

Sedan hustru Elsa var bortförd, blev hennes dotter Barbro hemma och tjänstepigan Marit Andersdotter. Då kom Eric Persson dit, som han själv bekänner, och sade efter kornetten av de danske, som var med och tog Elsa: "Nu skall gården Utängen brännas!" Då svarade bägge pigorna att de ville gömma det de hade under några buteljer. Han svarade: "Haven I något, så bär det långt bort i marken och gömmen det väl!" Och dessa ord blev talade i Pers stuga.

Då kom Barbro där in med något silver och några penningar. Då sade hon till Marit: "Skola vi nu gå och gömma detta?" Och Marit bad Barbro att Eric skulle gömma det. "Tag det opp, du har ej behov dölja det för honom." Eric svarade: "Jag har sett så mycket förr." Då sade Marit: "Vem skall gå med det? Vi får inte gå alla. Det är mörkt. Var du Barbro hemma hos barnen." Barbro sade: "Visa mig det i morgon, var du lägger det." När Marit nu kommer på vägen vid pass halvvägs, då sade hon till Eric: "Låt oss gå hem igen! Det är inte rådligt att vi lägger det i villande marken." Eric svarade intet, som han själv i rätten bejakade, men de gingo likväl åstad och lade sakerna ned ovanför den stora vägen upp i myren öster om gården.

Eric bekänner det första han kom omkring en slät backe ovanför en tuverad, där lade han dem djupt ned under en tuva och sade: "Tag nu du Marit märke vart du skall gå till dem igen." Och det var mörka natten. Då sade Marit: "Jag stegar märke på en grön åker, men jag litar mest på dig, Eric."

Den andra dagen bad Barbro Marit följa sig dit, då sade sig Marit ej hava tid, och detta var en lördag. Om söndag morgon gick Marit och skulle visa Barbro var de lågo. Då kunde de inte finna samma ställe, men Marit sade: "Eric må veta grannare." Då hade de bud efter Eric, och han kom dit. Men Barbro och Marit stod och klädde sig till kyrkan. Eric gick nu åstad och kom strax igen, då han ej kunde finna platsen.

Vid middagen därpå hade pigorna bedit några med sig till hjälp för att leta, så var Eric med sin granne Hans uppe i berget, varest de möttes tillsammans. Eric bekänner sig hava sett hålet eller rummet var tomt efter penningarna, där de voro gömda.

Item tillspordes Marit huru många penningar hennes broder hade, då sade hon 20 riksdaler. Då svarade Eric att det inte var så många penningar. Men blev nu av rätten sålunda av sagt att Eric skulle eftersöka penningarna och godset till nästa ting, och där det icke finnes igen, då Eric att ställa borgen för sig, att han skall vara tillstädes. Oluf Björnsson i Lundby och Rasmus i Sätorp är kautionsmän att han nästa ting skall komma tillstädes.

Vid det påföljande tinget, som hölls den 7 juni 1681, gjordes följande anteckning i protokollet:

Kom nu åter hustru Elsa i Utängen med sin förra mans brorson fram om de penningar, som i kriget blev av Eric och Marit gömda. Då blev saken nu som förr vid sin bekännelse och bägge parterna Eric och Marit förelagda eden, så kunna de ej nu mera än som förr sådant efterkomma, men parterna trädde i sådant förlikningsmål, att Per giver sin syster till och Eric giver hustru Elsa fyra riksdaler eller en ko till nästa fardag.

I Fräkne härads dombok berättas om fem stycken snapphanar, som den 8 juni 1680 ställdes inför rätta vid ett häradsting på gården Åsen i Grinneröds socken. Protokollet återges här i sin helhet:

Inställde sig efter herr baronen, fältmarskalkens och generalgouvernörens högvälborne herr Rutger von Aschebergs gunstige tillåtelse av dato den 17 mars nästlidne några personer här uti häradet boende, som hava sig bruka låtit för snapphanar uti sista kriget under anföraren Oluf Lätt, som voro följande:

Swen Mårtensson i Helgeröd, Forsele socken, inställde sig uppå förenämnde herr excellents försäkring och gjorde följande berättelse, att han år 1677 är bliven en lagskriven knekt, men när de blevo uppkallade, är han hemma bliven. Då han, Oluf Lätt, är till honom kommen, viljandes hava honom uti sitt sällskap, och där han sådant icke med godo vill göra, skulle han skjuta honom för huvudet. Måste alltså till att conservera sitt liv följa honom efter. Bekom till gevär en bössa med krut och loo. Bekände ock att den förrymde Sten Persson skall hava Lätten förärat en stökad med befallning att upptaga alla nyutskrivna knektar och betjäna sig med deras tjänster för snapphanar emot Kongl. majestät av Sverige och fäderneslandet. Tillstår sig hava hållit bönderna fria för arbete vid Skansen i Uddevalla och därför av dem bekommit betalning, som en fjärding borde göra. Men de snapphanar, som besutto egna gårdar, avdrogo så mycket, som sig däremot belöpa kunde.

Håkan Erichsson i Kolbengtseröd bekänner sig vara en lagskriven knekt 1677 och sig undanhållit kronans tjänst, av Oluf Lätt tvungen att begiva sig under hans parti, då han kom till honom uti hans hus och satte bössan för bröstet. Bekände omsider uppå flitigt förhör och noga tillfrågan sig hava med ed förbundit till troskap med Lätten men inga penningar av

honom bekommit. Sitt uppehälle togo de hos folk, varest det var att bekomma. Haver varken han eller de andra varit i all den tiden uti någon kyrka eller brukat sine salighets medel, men såsom bestar och oskäligen kreatur följt skogen. Dock han som andra stundom varit hemma vid sina hus och gjort sitt arbete.

***Mårten Jonsson i Aröd** gör lika bekännelse som de andra. Var med spänd bössa tvungen hålla sin faders gård förskont från arbete på Skansen och med ed bebundit sig till Lättens följe.*

***Helje Jonsson i Höga** inkommer sist och säger sig allenast ha vart med tvenne gånger och därtill tvungen. Hans moder haver varit hos den danske fogden Mårten Christensson och begärt att bliva friad ifrån det arga sällskapet, vilket ock är honom tillåtet. Sedan är han bliven stadigt hemma hos sin moder och dess arbete förrättat. Haver varit med och förhulpit länsman att fasttaga Oluf Lätt och honom hårt tilltalat för det han till dess parti är vorden tvingader. Med denne Helje konstaterade häradets nämnd att han till det följe och sällskap var alldeles nödgad och tvungen.*

*Sist frågades efter **Oluf i Hojhult**, varuppå svarades honom genom döden för några veckor sedan vara avgången.*

Sedan de således inför rätten frivilligt sin berättelse avlagt hade, tog häradshövdingen dem separat och särskilt var för sig till examen och förhör, ställande dem för ögonen, huru de sin trohets ed hade förbrutit. Undandragande sig Kongl. majestäts och kronans tjänst och begåvo sig till det följe med en fäderneslandets förrädare till att mörda folk, röva och rappa dess egendom ifrån dem, med flera skälstycken att bedriva. Varpå de svarade att de på sådant sätt var tvungna och hava intet förstått att ångra sin ogärning. Bedja om nåde och försköning, vilja gärna sig bättra och bliva vid sina gårdar. Ehuru väl att deras anförare och förman Oluf Lätt haver dem försett med bössor, krut och bly, så hava de dock därmed ingen skadat, mycket mindre ihjälskjutit, ej heller någon ifrån rövat eller med våld tagit utan en del med god vilja och för betalning bekommit. Hava ej heller några penningar av honom anammat. Till eden äro de tvingade.

Inte heller dessa snapphanar synes ha blivit straffade på något sätt. I varje fall berättar domboken icke något därom.

Så sent som år 1690 är en snapphane omtalad i Fräkne härads dombok. Protokollet därom återges sålunda:

Rusthållaren och ryttaren Anders Bäck anklagar jägmästaren Peter Raswild för att han kommit Bäckes hustru i elakt rykte att icke allenast haft umgängelse med snapphanen Lars i Berg utan och hyst och härbärgerat honom i tre nätter. Jägmästaren nekar till att ha sagt detta. Han har endast sagt att hon förtegat att hon sett snapphanen. Han, Bäck, vill bevisa att hon både sett, hyst och givit denne mat.

Hustru Börta Björnsdotter i Simmersröd, 32 år, vittnar att Lars i Berg sänt bud till Bäckes hustru, att hon skulle gå upp till honom i berget. Lars talade högt till Bergs hustru och ej i lönnedom och frågade efter sin broder Nills. Borta och Magnus hustru följde med Bäckes hustru till berget. – Vittnet såg ingen oärlighet, ej heller att hon gav honom mat.

Nills Mårtensson i Berg, snapphanens broder, 48 år gammal. vittnar, att då han om aftonen kom upp till sin broder, vilken var strax vid Simmersröd i berget, talade de vid om arv och jord. Lars ville ha redogörelse för detta. När de lyktat, vad de hade sig emellan och vad Lars av Nills pretenderade, kom Bäckens hustru med ett annat kvinnfolk. Då sade Lars till henne att hon skulle gå till jägmästaren Raswild i Hälle och kräva honom på deras rättmätiga gälld. Hon bad att få slippa gå dit, eftersom jägmästaren är hennes gode vän, vilken hon inte vill göra till sin ovän. Nills bad också att hon skulle få slippa det. Då sade Lars: "Den goda husmodern har givit mig mat, men gäck du till helvetet." Nills gick då sin väg. Bäckes hustru stannade kvar litet hos Lars men kom strax efter. Nills hade intet sett att Lars hade rört varken hennes kropp eller hennes kläder.

Anders Bäck begär att hans folk måtte ock få sin bekännelse göra härom. En av dessa, hustru Zidsella Björnsdotter på Simmersröd, vittnade att Lars sände henne till Bäckens hustru för att bedja henne gå upp till honom i berget, det hon ock gjorde, följande henne ock Börta däruppe. Hörde att Lars bad henne gå till Raswild och att hon bad för sig.

Bäckes hustru blev frikänd för anklagelsen, och ärendet förekom sedan inte mera. Senare tidens domböcker tiger liksom traditionen om snapphanar.